

HOGE COMMISSARIAAT VAN HET KONINKRIJK
DER NEDERLANDEN IN INDONESIE.

ES.

Djakarta, 29 Augustus '50

No. G.17263

Onderwerp: Het Makassar-incident.

GEHEIM.

AFGESCHREVEN

Aan
de Heer Minister voor Uniezaken
en Overzeese Rijksdelen
te
's-Gravenhage.

Ik heb de eer Uwer Excellentie hierbij aan te bieden een geheim rapport over het Makassar-incident, hetwelk mij ter hand werd gesteld door Generaal Majoor SCHEFFELAAR, die mij mededeelde, dat de daarin vermelde gegevens als zeer betrouwbaar kunnen worden aangemerkt. Het stuk is opgesteld door een officier van de Koninklijke Landmacht die in de Indonesische wereld en in het bijzonder in APRI kringen nauwe contacten onderhoudt.

Aan dezelfde bron ontleende Generaal Scheffelaar de gegevens waarop in hoofdzaak zijn zienswijze over de achtergrond van het gebeurde te Makassar was gebaseerd; zijn relaas hierover is vervat in mijn telegram van 13 dezer no. 404. De rol welke de Indonesische Regering i.c. de Minister van Defensie in het Makassar-incident zou hebben gespeeld is uiteraard ook met dit rapport niet bewezen.

Sub 4 van het onderhavige verslag wordt melding gemaakt van het aandeel van de guerilla's in de actie tegen het ex-KNIL. De guerilla's zouden aan de zijde van de APRI hebben meegevochten teneinde hun positie tegenover het officiële leger te versterken met de bedoeling hiertegen te zijner tijd met succes de strijd te kunnen aanbinden. In dit verband merk ik op, dat blijkens persberichten en inlichtingen welke ik van uit Makassar gearriveerde personen ontving, de spanning tussen de APRI en de guerilla's de laatste tijd is toegenomen.

Hoewel ik geen berichten heb ontvangen welke er op wijzen dat op korte termijn ongeregeligheden kunnen worden verwacht, moet er toch wel mee worden gerekend dat deze zich in de nabije toekomst kunnen voordoen. Uiteraard zou de Nederlandse gemeenschap - hoewel ik niet verwacht dat een van beide partijen zich als zodanig tegen haar zal richten - zich hierdoor opnieuw in een moeilijke positie zien geplaatst.

De wd. Commissaris te Makassar gaf als zijn zienswijze te kennen dat kolonel Kawilarang er alles op zal zetten om een

eventuele

eventuele botsing met de guerilla's zich buiten Makassar te laten afspelen.

Dr. van Straten wijst mij er voorts op, dat behalve de guerilla's het de Nieuw-Guinea kwestie en met name de daarop betrekking hebbende passage in de redevoering van de President op 17 Augustus j.l. zijn, die de toch al nerveuze Nederlandse gemeenschap te Makassar met zorg vervullen. Nieuw-Guinea staat vooral in Oost-Indonesië in het middelpunt van de politieke belangstelling; de Indonesische reacties op het Nederlandse standpunt en de verontrustende redevoering van Sukarno hebben vele Nederlanders in Makassar, die, in de ongeregelheden van begin dezer maand nog geen directe aanleiding tot vertrek zagen, uiteindelijk toch doen besluiten de stad - en in de meeste gevallen ook Indonesië - te verlaten.

Ik heb Dr. van Straten verzocht aan de ontwikkeling van de situatie in Zuid-Celebes en de gevolgen, die deze voor de Nederlanders aldaar met zich zou kunnen brengen, bijzondere aandacht te blijven schenken.

Een doordruk van deze brief deed ik rechtstreeks toekomen aan de Minister van Buitenlandse Zaken.

/De Plv. Hoge Commissaris,

Gieben

(Mr. A.H.C. Gieben)

c.c. Min. van Buitenlandse Zaken —

1. ALGEMEEN. Afgezien van de onmiddellijke oorzaak van het conflict te MS, moet bij de verdeling der partijen rekening gehouden worden met het feit, dat ALLE guerilla-groepen, welke in en om MS gelegerd waren, MET de APRIS tegen het voormalig KNIL zijn opgetreden. Zowel het guerilla-leger van KABAR MUZAKAR, als wel de groepen onder ANDY SELLY, de POLISI RAKJAT en de HARIMAU INDONESIA vochten in het laatste treffen tegen het ex-KNIL. Over de oorzaak hiervan zal hieronder nog nader worden gesproken. Volgens de SI van de APRIS te MS zijn deze groepen momenteel tezamen ongeveer 50.000 man sterk.
2. DIRECTE AANLEIDING CONFLICT. (De hieronder vermelde inlichtingen zijn afkomstig van een APRIS-officier, wiens naam indien nodig mondeling bekend kan worden gemaakt).
Tijdens het verblijf van de President te MS, werd door de gezaghebbende APRIS-autoriteiten, waaronder KAWILARANG zelf, sterk aangedrongen op een geforceerde afvoer van alle ex-KNIL militairen uit MS. Volgens deze lieden zou een langer verblijf van het voormalig KNIL te MS niet te voorziene gevolgen hebben, aangezien vele guerilla-groepen, en zelfs TNI-troepen toenadering zouden zoeken tot het ex-KNIL, om gezamenlijk de APRIS uit OOST-INDONESIË te verdrijven. In dit verband werd de Bataljonscommandant ANDY MATTALATTA genoemd. Men vertelde SOEKARNO zelfs, dat men aanwijzing had gekregen dat het KNIL een aanslag op het leven van SOEKARNO had voorbereid, welke aanslag echter door de APRIS SI was verijdeld. SOEKARNO heeft zich hierover zeer verbolgen verklaard en zegde toe, alles in het werk te stellen om de "ANDJING NICA" zo spoedig mogelijk te doen afvoeren. Toen hierop de Luit.Kol. SENTOT de mogelijkheid besprak van een nieuw conflict, zeide SOEKARNO, dat men het dan in eigen hand had om genoemde afvoer overbodig te maken. Volgens zelfde APRIS-informant, is na deze algemene ontmoeting, waarbij deze kwestie werd besproken, een bespreking gevolgd, waarbij alleen hoofdofficieren aanwezig waren. Direct na vertrek van SOEKARNO, zijn PRECIES DEZELFDE officieren, waaronder Lt.Kol. SOEMANDJO weer bijeen gekomen, waarna o.a. een order werd opgesteld om nieuwe APRIS BATN in de stad te legeren, alsmede om drie Batn in de onmiddellijke nabijheid van de stad te brengen. Omstreeks deze tijd begon - volgens zelfde woordvoerder - eveneens in opdracht van de SI, door middel van circa 250 militairen, op de pasars een georganiseerde boycot van vrouwen van KNIL-militairen. Hetjakbestuurders werden bedreigd, indien zij tot het KNIL-behorenden vervoerden of vervoerd hadden. Algemeen opgestelde teksten voor plakkaaten werden verspreid om op de pasars te laten circuleren. (Voorbeeld van de strekking: "DIANGAE DJUAL APA APA SAMA ANDJING NICA ATAU ANDJING KNIL").
N.B. DIT ALLES TERWIJL MOMENTEEL DE RIS-REGERING ALS OORZAAK VAN HET CONFLICT NOEMT, DE VOORTDUREND TOENEMENDE PROVOCATIES VAN DE EX-KNIL MILITAIRES, DIE UITEINDELIJK ZELFS TOT EEN VUUROOPENING OVERGINGEN. Nadat deze stemmingen enige dagen hadden aangehouden, werd door de KNIL-post de bekende APRIS-officier neergeschoten, omdat hij volgens de wachtpost "toen hij aangehouden werd, zijn pistool wilde trekken". Dit incident komt volgens de informant uit MS volledig ter verantwoording van het ex-KNIL, aangezien de officier de dag te voren met de KPM was gearriveerd en niet op de hoogte was van de bestaande toestand. Hij had slechts een familielid willen bezoeken, die vroeger in het kampement woonde. Echter is dit incident niet aan te nemen als de oorzaak

van het latere conflict, aangezien de reactie beheerst werd door het feit, dat het de eigen schuld van het slachtoffer was geweest. Tengevolge van het gebeurde echter werd het ex-KNIL geconsigneerd. Dit gebeurde door toedoen van de Lt.Kol. SENTOT. Tegelijkertijd werd een tgm door hem naar DJAKARTA verzonden, waarin hij letterlijk zeide: "DAT DE TOESTAND TE MS ONHOUDBAAR WAS, TENGEVOLGE VAN DE PROVOCATIES DOOR HET KNIL, WAARDOOR THANS WEDEROM EEN TNI-OFFICIER HET SLACHTOFFER WAS GEWORDEN". Hij wees in dit telegram tevens op het feit, dat hij in verband met oproerigheid onder zijn eigen troepen, niet voor verdere gevolgen kon instaan, indien door de legerleiding geen doeltreffende maatregelen werden genomen. Hierop werd door de MINISTER VAN DEFENSIE een spoedvergadering belegd, waarbij slechts de hoogste autoriteiten, zowel van de APRIS, de ALRIS en de AURIS aanwezig waren. Deze vergadering ving om half tien aan, Zaterdagmorgen 5 Augustus. Om 11.15 uur diezelfde morgen ontving Lt.Kol. SENTOT een persoonlijk telegram van het Ministerie van Defensie, wat de informant niet persoonlijk heeft gelezen, doch waarvan de Maj. BOLANG, nadat hij hierop bij SENTOT was geroepen, zeide "dat het feest ging beginnen".

N.B. ZIE VOOR DIT TGM EVENEENS VOLGENDE PARAGRAAF.

Hierop werden op last van de Lt.Kol. SENTOT drie Batn om het geconsigneer KNIL-kampement samengetrokken, terwijl hij 's middags om drie uur reeds opdracht gaf alle AURIS-personeel op MANDAI te consignereren en een MITCHELL-bommenwerper stand-by te houden. Tevens gaf hij zijn SI opdracht om met de aanwezige guerilla-groepen te contacten. Over dit contact met de guerilla's zal nog nader worden gemeld.

Hoe hierna het vuur werd geopend, kon niet met zekerheid worden gezegd, wel verklaarde informant te weten, dat door een APRIS-post om ongeveer 17.15 uur DRIE schoten zijn afgegeven op een nabije Nederlandse post, waarna het conflict losbarstte. Informant verklaarde hierbij, dat dit niet was geschied op last van Lt.Kol. SENTOT of diens actiecommandant, aangezien de Chef Staf van KMK MS had gezegd, dat na het invallen van de duisternis een aanval op het KIS-kampement zou worden ondernomen. In hoeverre toch een opdracht tot deze vuuropening was gekomen, kon hij niet verklaren. Wel was hem bekend dat toen het vuur begon, de gehele APRIS-strijdmacht gereed stond in hun stellingen. SENTOT seinde naar DJAKARTA dat het gevecht begonnen was en dat het KNIL door de APRIS werd teruggedrongen. Zondag 6 Augustus te 06.00 uur ontving hij door een officier-koerier van zijn verbindingspost een telegram. Lt.Kol. SENTOT telefoneerde hierop met MANDAI en gaf de opdracht om te 08.00 uur over te gaan tot mitrilleren van het KIS-kampement. Toen hij een radioboodschap doorgaf aan de LST, welke in de haven lag, bleek dat deze reeds opdracht had gekregen om, indien gevraagd, vuursteun te geven.

HIEROP ZEIDE SENTOT TE ZULLEN DOORGAAN MET VECHTEN, ZOLANG ER NOG EEN "KNILLER" IN LEVEN WAS, TOEN HIJ EEN OPDRACHT GAF OM ALLE AMBONESE GEVANGENEN TE FUSILLEREN EN BLT LENDY TUMBELAKA BEZWARREN MAAKTE, ZEIDE HIJ JUIST ONVOORWAARDELIJKE VOLMACHT TE HEBBEN GEKREGEN, OM HET KNIL UIT TE ROEIJEN.

Toen dan ook het bericht kwam om het vuren te staken, weigerde SENTOT zowel als SOEMANDJO hiertoe het bevel te geven, zich beroepend op zijn vroegere order.

Hierop ontbood SENTOT, de Lt.Kol. SOEMANDJO, welke ongeveer de volgende opdracht kreeg: "TEN KOSTE WAT KOST, DOORZETTEN EN MET ALLE MIDDELEN,

HET

HET KNIL TOT OVERGAVE DWINGEN". Tengevolge hiervan werd 's middags in opdracht van SOEMANJO, de Ned. Rayon Cdt gearresteerd, teneinde "het verzet te breken".

KAWILARANG was dan ook bij zijn terugkomst zeer vriendschappelijk jegens SENTOT.

BEHOUDENS ENKELE HIERNA TE VERMELDEN BIJZONDERHEDEN, KON INFORMANT GEEN NIEUWE DINGEN VERKLAREN, AANGEZIEN IN DE VOLGENDE DAGEN ALLES WERD OVERHEERST DOOR HET FEIT, DAT SENTOT ZIJN COMMANDANTEN VOLMACHT HAD GEGEVEN OM HET KNIL UIT TE ROEIEN. HIERDOOR WERD HET VUREN NIET GESTAAKT EN WAS DE KOMST VAN DE CNRI SLECHTS EEN AANLEIDING OM NOG MEVIGER TE VECHTEN.

Als slot van deze paragraaf nog enkele losse bijzonderheden, eveneens door dezelfde informant verklaard:

1. Twee dagen na het vertrek van SOEKARNO werd de, aan het KIS-kampement grenzende kampong MARISO grotendels ontruimd op last van KMK MS. De bevolking werd door middel van prauwen afgevoerd. Dit gebeurde reeds voor het neerschieten van de TNI-officier. SENTOT verklaarde later, tegenover Lt.Kol. Tijmann, dat de bevolking was gevlucht wegens bedreiging van het ex-KNIL. (Tegenover bevriende KNIL-miln verklaarde de bevolking echter eveneens, dat zij op last van de TENTARA moesten vertrekken).
2. Op Donderdag 3 Augustus werd het flatgebouw nabij Radio Makassar, waar TNI-gezinnen woonden, op last van KMK MS ontruimd. De inwoners werden overgebracht naar de ALRIS-schepen, welke voor de kust lagen.
3. Vrijdagmorgen, 4 Augustus werden nogmaals twee scheepjes geladen met voedsel en enkele gezinnen. Zij vertrokken aanvankelijk naar een der eilandjes voor de kust, doch zijn Zaterdagmorgen 15 KM van MS aan de kust voor anker gegaan.

3. KWESTIE TELEGRAM MET OPDRACHT APRIS-ACTIE VANUIT DJAKARTA.

Zaterdag 5 Augustus, te 11.00 uur ontving de Men.Sgt KAPU, schrijver bij het Flaatselijk Commando te Makassar, een waarschuwing van een vriend van hem, een Korporaal-Telegrafist der APRIS bij het Hoofdkwartier van KAWILARANG; genoemd TNI-militair ried de KNIL-sergeant aan om met zijn gezin te verdwijnen, aangezien nog dezelfde dag een aanval op het KNIL-kampement zou worden ingezet door de APRIS. Toen Sgt KAPU vroeg, hoe hij aan dit bericht kwam, vertelde de TNI-er, dat hij juist de telegrafische opdracht hiertoe had ontvangen vanuit DJAKARTA. Hij verklaarde voorts, dat er in het telegram sprake was van een actie, welke bij invallen der duisternis zou worden ingezet, zowel door de APRIS, de ALRIS als door de AURIS.

De Sgt KAPU ging hierna direct naar de leden van de PANITIA AMBON en vertelde het verhaal aan de SM LILIPALY, welke echter aanvankelijk dacht met een der vele, door de TNI gelanceerde alarmerende berichten te doen te hebben. Ook is hij daarna met het verhaal naar de Adj. KAITJILY gegaan, welke het bij Lt.Kol. TIJMANN zou voorbrengen. Voor dat het kon gebeuren, brak echter het gevecht reeds los. De volgende ochtend toen het gevecht in volle gang was, is op het Hoofdkwartier van KAWILARANG een telegrafist, vermoedelijk PATILLI geheten, in verband met "ontdekte spionage" door Elt. TUMBELAKA neergeschoten, volgens een nadere verklaring van de in Paragraaf 2 genoemde informant, gebeurde dit, omdat men ontdekt had, dat hij reeds geruime tijd geheime berichten aan de Ambonezen doorgaf.

Een nasporing naar de genoemde Sgt-Schrijver KAPU had geen resultaat,

aangezien

aangezien deze reeds tijdens de gevechten verdwenen was. Daarna zou hij nog een keer door de Amb. SM MATUREA zijn gezien in de stad; terwijl hij door een wagen der POLISI MILITER werd vervoerd in de richting van MANDAI. Bij navraag aan de Elt TUMBELAKA, zeide deze, dat er geen gevangenen waren gemaakt, aangezien "dit te link was". Toen ik hem onverwachts vroeg naar drie vermisten en hem vier gefingeerde namen opnoemde met de naam KAPU, zeide hij dat hij van KAPU zeer zeker wist, dat hij bij de gesneuvelden behoorde. Hij had namelijk een lijst onderschept met de namen der gesneuvelden, waarop de naam van KAPU voorkwam. Alle ex-KNIL militairen, die daarnaar gevraagd werden, zeiden dat KAPU niet gesneuveld was, doch tijdens een tegenaanval was achtergebleven. Hij zou door leden van de CIE SALIM, een overgegangene KNIL CIE, zijn gearresteerd. Reeds na het verlaten van MS, zeide de SM MATUREA, dat Zaterdag 5 Augustus circa 13.00 uur, de SM ALFONS, hem mededeelde, dat hij van een bevriende TNI-militair bericht had gekregen te vluchten, daar dezelfde dag om 18.00 uur nog een grote aanval vanuit zee en van het land zou worden ondernomen. Over deze laatste inlichting konden geen nadere bijzonderheden worden verkregen. Als derde inlichting geldt dan de reeds bekende mededeling van een informant uit SOERABAJA, die een telegram onderschepte, waaruit bleek dat de MINISTER VAN DEFENSIE opdracht had gegeven tot volledige liquidatie van de Nederlandse "PROVOCATEURS" te MAKASSAR.

4. SITUATIE GUERRILLA'S - APRIS.

Zeker is, dat tijdens de gevechten te MS guerilla-troepen aan de zijde der APRIS, onder oppercommando van de Lt.Kol. SOEMANDJO hebben meegevochten. Een CiesCdt van het legertje van Lt.Kol. MUZAKAR verklaarde hierover het volgende. De Kapitein, welke zeide BUSIR te heten, verbleef Maandag 14 Augustus in het STAATSHOTEL te MS en beweerde mij te kennen. Zijn positie verklarend door te zeggen, dat hij een tegenstander was van de unitaristische gedachte, waardoor hij weigerde om met zijn op CELEBES geformeerde troep in de APRIS te worden opgenomen, noemde hij zich een strijder voor het nieuwe OOST-INDONESIE, welke Staat zou worden uitgeroepen, zodra de REPUBLIK INDONESIA een feit was. Hij beweerde, dat hiertoe reeds vergevorderde besprekingen werden gehouden in MIDDEN-CELEBES. Tevens zou momenteel een missie onderweg zijn naar AMBON teneinde met SOUMOKIL, welke daar nog steeds zou verblijven, hierover contact op te nemen. Genoemde Kapitein verklaarde, dat enkele dagen voor het uitbreken van de gevechten te MS, de Elt LENDY TUMBELAKA te MAROS verscheen om in opdracht van de Lt.Kol. SENTOT besprekingen te voeren met KABAR MUZAKAR en met leden van de POLISI RAKJAT uit het BONTHAINSE. Hier beloofde de Elt TUMBELAKA namens KAWILARANG (!) van verdere represaille-maatregelen af te zien, indien bij een vermoedelijk binnenkort uitbrekend conflict met het KNIL, de guerilla's zich afzijdig zouden houden. Hierop werden infiltranten naar MS gezonden, zowel door de POLISI RAKJAT als door KABAR. Vrijdag 4 Augustus keerden daarop enkele koeriers terug met de mededeling, dat de APRIS een aanval voorbereidde op de KNIL-kampementen, welke vermoedelijk niet voor ZONDAG 6 Augustus zou beginnen. Hierop heeft MUZAKAR een bespreking belegd te MAROS, waarbij de commandanten van de POLISI RAKJAT, de HARIMAU INDONESIA en ANDY BELLY aanwezig geweest zouden zijn. De volgende beslissing werd hierop genomen:

GUERRILLA-

GUERILLA-TROEPEN VAN ALLE RICHTINGEN ZOUDE ZATERDAG ZICH OM MAKASSAR SAMENTREKKEN OM MET DE APRIS ALLE NEDERLANDSE TROEPEN UIT MAKASSAR TE VERDRIJVEN. HIERDOOR BEOOGDEN ZIJ HET WEGWERKEN VAN DE DERDE PARTIJ VANUIT OOST-INDONESIE. SLECHTS KLEINE GROEPEN DER GUERILLA'S ZOUDE DEELNEMEN AAN DE GEVECHTEN EN DE OVERIGEN ZOUDE ZICH IN DE STAD VERBERGEN. HIERDOOR BEREIKTEN ZIJ, DAT DE APRIS ZAND IN DE OGEN ZOU WORDEN GESTROOID, DAT HET KNIL ALS DERDE MACHT ZOU VERDWIJNEN EN DAT EEN GROOT AANTAL GUERILLA'S, GEBRUIK MAKEND VAN DE CHAOS, ZOU INFILTREREN.

Over de verdere gebeurtenissen wilde genoemde Kapitein zich niet uitlaten, doch hij beweerde dat er momenteel 8000 guerilla's in MS of in de onmiddellijke nabijheid zijn geïnfiltreerd. De sterkte van de gezamenlijke guerillamacht op ZUID-CELEBES, schatte hij op minstens 30.000. Tevens maakte hij de volgende opmerking:

"DAN NIET TE VERGETEN, DE 30.000 MAN, DIE WAROUW MOMENTEEL ONDER ZIJN INVLOED HEEFT".

Over het tijdstip van een eventuele greep naar de macht, wenste hij zich niet verder uit te laten en herinnerde aan de eerst gedane mededeling: "ZODRA DE REPUBLIK INDONESIA EEN FEIT IS GEWORDEN".

5. MISHANDELING DOOR APRIS VAN ADJUDANT KAITJILLY.

Dinsdag 8 Augustus werd in zijn woning te MS door de APRIS gearresteerd de Adj. KAITJILLY. Door misn van het KMK MS werd hij om 10.00 uur uit zijn huis gehaald en vervoerd onder strenge geleide naar het TELLO-KAMP buiten MS. Hier aangekomen, werd hij door een officier van het KMK MS, de Elt PASANEA direct zonder enig verder commentaar op onmenselijke wijze mishandeld, door kolfslagen met een geweer op het hoofd en in de heup.

Nadat hij in bijzijn van genoemde officier door diens soldaten werd bekogeld met helmen en flessen en door hen werd getrapt en geslagen, werd hij zonder medische hulp naar MAROS vervoerd. Op de weg daarheen moest hij echter uit de wagen stappen, terwijl men aanstalten maakte om hem naar te schieten. Op het moment, dat KAITJILLY zich moest omkeren, reeds in snelle vaart een truck met POLISI MILITER voorbij, welke hem na een hevige woordenwisseling met zijn KMK-begeleiders, overnamen en gevangen zetten te MAROS, onder PM-bewaking. Zondagmorgen eerst werd hij door de PM vrijgelaten.

6. Tot slot een bericht, dat eerst bij vertrek uit MS bekend werd. Zaterdag 12 Augustus vertrokken op eigen verzoek uit het DOK MS 11 Toradja's, welke naar huis konden, aangezien hun administratieve bescheiden reeds gereed waren om af te vloeien.

Nog dezelfde dag werden tien van hen door het KMK gearresteerd in de stad. De volgende ochtend zouden zij allen gefusilleerd zijn als "oorlogsmisdadigers". Het bericht is afkomstig van de elfde Toradja, welke als koelie op de kade kwam om de zich aan boord bevindende Toradjamilitairen te waarschuwen.